

Skrifter,

som udi
-det

Kjøbenhavnske
Selskab

af

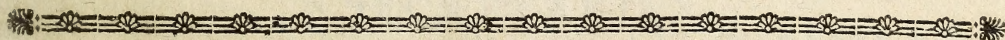
Lærdoms og Videnskabers Elskere

ere

fremlagte og oplæste

i Aarene 1765. 1766. 1767. 1768. og 1769.

Tiende Deel.

KJØBENHAVN,

Udi det Kongelige Børsenshusets Bogtrykkerie, og paa dets Forlag,
Trykt af Gerhard Giese Salikath. Aar 1770.

Det
Kiøbenhavnske Selskab

af

Lærdoms og Videnskabers Elskere:

Dets PRÆSES,

Hans EXCELLENCE,

Sr. OTTO THOTT,

Greve, Ridder af Elephanten, Kongl. Majests.
Geheime-Raad i det Kongl. Geheime-Conseil,
Ober-Secreterer i det Danske Cancellie, Præsæs
i Collegio de cursu Evangelii promovendo,
Første General-Kirke-Inspector og Patronus
for det Kongelige Universitet
i Kiøbenhavn.

SECRETARIUS,
HENRICH HIELMSTIERNE,

Kongel. Majestæts Conference-Raad, Assessor i Højeste Ret,
og Secreterer i det Danske Cancellie.

MEMBRA HONORARIA.

Hans EXCELLENCE,
Hr. FRIDERICH von RABEN,
Ridder af Elephanten, Kongelig Majestæts
Geheime-Conference-Raad.

Hans EXCELLENCE,
Hr. ROCHUS FRIDERICH
Greve af LYNAR,
Ridder af Elephanten, Kongelig Majestæts Geheime-
Conference-Raad og Kammer-Herre.

C A Y von R A N T Z A U,
Kammer-Herre og Cansler ved det Gottorffiske
Ober-Gericht.

FRIDERICH LUDVIG
Greve af MOLTKE,
Kammer-Herre og Canonicus ved Dom-Capituleet
i Lübeck.

MEMBRA ORDINARIA.

PETER FRIDERICH SUHM,

Rongel. Majestæts Conference-Raad.

LUDVIG HARBOE,

Biskop over Siællands Stift, Professor Theologiæ og
General-Kirke-Inspector.

FRIDERICH NANNESTAD,

S. Theologiæ Doctor og Professor, samt Biskop over
Aggershuus Stift.

BOLLE WILLUM LUXDORPH,

Rongel. Majestæts Conference-Raad og Maitre des Requetes i det
Rongelige Danske Cancellie.

HENRICH STAMPE,

Ridder, Rongel. Majestæts Conference-Raad, General-Procureur,
Assessor i Høyeste-Ret og Consistorio, J. U. & Philosoph.
Doctor, Professor Juris Naturæ, Gentium & Publici.

TERKEL af KLEVENFELDT,

Rongel. Majestæts Conference-Raad og Assessor i Høieste-Ret,
Secreterer i det Danske Cancellie, samt Justits-Secreterer
i bemeldte Høieste-Ret.

ADOLPH GOTTHARD CARSTENS,

Rongel. Majestæts Conference-Raad og Secreterer i det
Tydske Cancellie.

PETER KOFOD ANCHER,

Rongel. Majestæts Etab-Raad, General-Auditeur ved Søe-Etaten,
Assessor i Høieste Ret, Ober-Admiralitets Retten og
Consistorio, J. U. Doctor, J. Civ. Prof. P. O. &
Decanus Facult. Jur. perpetuus.

BERNHARD MÖLLMANN,

Rongel. Majestæts Etab-Raad, Assessor i Consistorio, J. U. Doctor,
Professor Historiarum & Antiquitatum Patriæ, Bibliothecarius
& Historiographus Regius.

CHRISTIAN LODBERG FRIIS,

Rongel. Majestæts Etab-Raad, Assessor i Consistorio, Med.
Doctor & Professor Publicus.

CHRISTIAN HORREBOW,

Rongel. Majestæts Etag-Raad, Assessor i Consistorio, Philosoph.
Prof. Publ. & Mathem. Prof. Designatus.

JACOB LANGEBEK,

Rongel. Majestæts Etag-Raad og Archivarius i det Kongelige
Geheime-Archiv.

CHRISTIAN GOTTLIEB

KRATZENSTEIN,

Med. D. & Professor. Publ. O. ved det Kongel. Universitet.

CHRISTEN HEE,

Matheos & Philosoph. Prof. Publ. O. ved det Kongel. Universitet.

CHRISTEN FRIIS ROTTBÖLL,

Rongel. Majestæts Justiz-Raad, Medic. Doct. & Professor
Designatus ved det Kongel. Universitet.

GOTTFRIED SCHÜTZE,

Theol. D. og Professor extraordin. ved det Kiøbenhavnske Univer-
sitet, samt Profess. ved Gymnasium i Hamborg.

CARL DEICHMAN,
Kongelig Majestæts Cancellie-Raad.

GERHARD SCHÖNING,
Professor ved det Ridderlige Academie i Sorø.

HANS STRÖM,
Sognepræst for Woldens Menigheder i Sundmøers Provstie
i Bergens Stift.

GEORG CHRISTIAN MATERNUS
de **CILANO,**
Kongel. Majestæts Justitz-Raad og Professor ved Gymnasium
i Altona.

JOHAN CARL HENRICH DREYER,
J. U. D. Com. Pal. Cæs. Dom-Propst i Capitlet, og Syndicus
i Staden Lübeck.

CHRISTIAN BERGER,
Kongel. Majestæts Liv-Medicus, Professor Medicinæ og Artis
Obstetriciæ ved det Kongel. Universitet, og Anatomie ved det Kongel.
Skildre-Billedhugger- og Bygnings-Academie, samt Acchoucheur
i Kjøbenhavn, og Directeur for den Kongel. Dødsstrings
Stiftelse for nyfødde Børn.

JOHAN ERNST GUNNERUS,

S. S. Theologiæ Doctor og Professor, samt Biskop over Trondhiems
Stift og Medlem af det Trondhiemske Selskab.

NICOLAI FRIIS,

Biskop, Consistorial-Assessor, samt Missions-Casserer
i Nordlandene.

JOHN ERICHSEN,

Professor ved det Ridderlige Academie i Sorøe.

MARTIN THRANE BRÜNNICHE,

Professor Historiæ Naturalis ved det Kongel. Universitet.

JOACHIM DIEDERICH CAPPEL,

Apotheker ved det Kongel. Friderichs-Hospital.

Udenrigs MEMBRA.

C. BONNET,

Medlem af det store Raad i Geneve, samt af de fleste
Europæiske Societeter.

ABBÉ EXPILI.

MAXIMILIAN HELL, e S. J.

Kaiserlig Kongelig Astronomus ved Universitetet i Wien, og
corresponderende Medlem af det Parisiske Kongel. Academies
Selskab, saavelsom af det Trondhiemske.

FRISIUS,

Professor i Mayland.

JOANNES SAINOVICS, e S. J.

Medlem af det Trondhiemske Selskab.

Fortegnelse
paa de Materier,

som i denne Iode Deel ere afhandlede.

I.

H. STRÖMS Beskrivelse over Norske Insecter. Anden
Prøve. S. 1=28.

II.

D. KOFOD ANCHERS Beviis, at Norge, ved Kong Chri-
stian III. Receß af 1536, ikke er bleven til en Provins
af Dannemark. S. 29=49.

III.

P. FRID. SUHM Om Finnerne, deres ældste Sæde og Her-
komst. S. 50=60.

IV.

GERHARD SCHÖNINGS Afhandling om Darii Hystaspis
Tog til Scythien, hvorudi Herodoti Beskrivelse over
Scythien tillige nøjagtig undersøges og oplyses.
S. 61=103.

V.

A. G. CARSTENSES Oplysning, angaaende det Spørgsmaal: Om det fandt legges Dronning Margrete til Last, som en Stats-Fejl, at Greve Geert til Holsteen blev i Aaret 1386 forlænet med Hertugdømmet Slesvig?
S. 104-131.

VI.

C. HEES Korte Underretning om det Danske Fodmaal, samt Forskiellen mellem Danske og Geographiske Mile.
S. 132-153.

VII.

BERNHARD MÖLLMANN'S Erende betydelige Trykfejl, udi A. Hvitfeldts Beretning om det Sclaviske Oprør 1066, rettede. S. 154-165.

VIII.

J. E. GUNNERI Nogle smaa rare og mestendelen nye Norske Søe-Dyr beskrevne. S. 166-176.

IX.

N. C. FRIIS Afhandling om Fiskerierne i Nordlandene.
S. 177-205.

X.

GERH. SCHÖNINGS Afhandling, angaaende: Hvad Begreb og Kundskab man har havt om de Nordiske Lande, efter Ptolemæi og indtil de saa kaldte midlere Tider.
S. 206-248.

XI.

XI.

H. STRÖMS Beskrivelse over Li Norske Søe-Væxter.
S. 249-259.

XII.

P. FRID. SUHM Om Paginaferne. S. 260-310.

XIII.

N. C. FRIIS Afhandling om Nordlands Fiske-Vahrsers
Export og Affættelse. S. 311-328.

XIV.

C. G. KRATZENSTEINS Afhandling om en merkbar-
dig Fejl ved de nye Reaumuriske Thermometere.
S. 329-336.

XV.

= = = Undersøgning angaaende de Physikalske Erfa-
ringer i Almindelighed, og i sær angaaende nogle For-
søg, som synes at bevise, at der er Vis inertia til.
S. 337-350.

XVI.

= = = Afhandling om den afstødende Kraft. S. 351-363.

XVII.

= = = Undersøgning om den Belidor'ske Regel, an-
gaaende Ramme-Buffens Virkning. S. 364-372.

XVIII.

= = = Bæyr-Observationer for Aarene 1767. og 1768.
anstillede i Grønland, bragte i Orden og bekiendtgjorte.
S. 373-392.

XIX.

CHRISTEN FRIIS ROTTBÖLLS Afhandling om en Deel enten gandske nye eller vel forhen bekiendte, men dog for os rare Planter, som i Island og Grønland ere fundne, tilligemed en kort Indledning om Urte-Lærens Tilstand i Dannemark. S. 393=468.

XX.

C. HORREBOW Om Soel-Pletterne. S. 469=536.

XXI.

MAXIMILIAN HELLS Observation over Veneris Gang forbi Soelens Skive den 3 Junii 1769. anstillet i Wardoøhuus, efter Allernaadigste Befalning. Af det Latinske Sprog oversat. S. 537=618.

XXII.

= = = Nogle Steders Geographiske Breder i Finmarfen, Nordlandene, Norge og Sverrige, bestemmede ved Astronomiske Observationer. Af det Latinske Sprog oversat. S. 619=652.

XXIII.

JOHANNES SAINOVICS Beviis, at Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme. Oversat af det Latinske. S. 653=732.

Nogle smaa rare og meestendeelen nye Norſke Sœdyr,

beskrevne ved
J. E. GUNNERUS.

De Sœdyr, jeg her agter at beskrive, ere 7 i Tallet, hvoraf de fire henhøre til MOLLUSCA LINNÆI; tvende til INTESTINA og eet til Insekterne. MOLLUSCA ere følgende:

- 1.) ASCIDIA *singularis*, altero orificio in summitate, altero ad medium: basi cartilaginea. (fig 1-6.)

Den er en nye Art af ASCIDIA, som blev i Aaret 1767. paa 100 Favnes Dyb, ved en Fisker-krog, revet løs fra en Klippe i Tronhlems Fiorden, kaldet: Holmsbakkén, hvortil den sad fast med sin nedre Glæde. Den er af Farve rødbrun. Grundfladen er tre Tommer lang og en halv Tomme bred, dog ey allevegne suidkommen af een Bredde. Legemet, som sidder derpaa, bestaaer af tre, ved Roden sammenvorne og opreiste, Toppe af ulige Tykkelse, hvoraf den første staaer noget tilbage, og den tredie skiæver ud til Siden. Disse have alle i Enden, saavelsom omtrent midt paa den eene Side, som Tegningen, Fig. 1., ikke viser, et lidet sammenrynket Hul. Huden er tyk som Leder, alle vegne rynket og skrumpet paa mange forskjellige Maader og i mange store og mindre Figurer og Cirkler.

Foruden disse Rynker ere hist og her adskillige hvidblaa, meest runde, Blærer (Fig. 1. a-g.), hvilke dog ere intet andet, end smaa Skæl og andre fremmede Bexter.

Efterat Huden var tagen af, bemærkede man trende ligedannede Dyr, eet for hver af de tre ommelte Toppe, som havde sælles Grundflade; og denne Grundflade befandtes inden til at bestaae af egentlig, haard og blaa Bryſte. Skindet var paa den indre Side gandske glat, uagtet de stærke og mange Rynker, det uden paa havde. Ethvert Dyr (Fig. 2-4.) var aflangt, lignende noget ASCIDIA *intestinalis* LINNÆI, som jeg i den tredie Deel af det Kongelige

lige Norske Videnskabers Selskabs Handlinger har kaldet TETHYUM *socialis*; dog var det buget, og det meest paa den eene Side (f. Ex. Fig. 4. b.) og havde oven til en liden smal Hals (Fig. 2-4. c, c, c.) med en rund sammenrullet Mund i Enden, hvilken sad fast til det liden sammenrullede Hul, hvorom jeg har meldet, at der i Enden af hver Top var eet, udvortes i Skindet, tilsynne. Paa den bageste Side af Kroppen (naar man antager den, som er aftegnet Fig. 1 og 2. for den forreste) sidder en liden Borte med et Hul i Enden (Fig. 3. 4. a, a.) som gaar ud igiennem Skindet og er dertil groet fast, hvilket man maa holde for Gærboret. Naar man undtager dette Sted, samt Riæsten, var Dyret ikke groet fast. Kroppen er paa dem alle glat og Farven gulagtig hvid. Intet af disse Dyr havde nogen Sammenhæng med hinanden, men ethvert sad i sit særskilte Kammer heelt og holden, saasom Fig. 4. viser det.

Man skal ethvert af disse Dyr op, da man videre bemærkede følgende Stykker:

I.) Tynde tynde Hinder. Den yderste heraf var blaaagtig og hang for medelst tynde Baand fast ved det udvortes tykke Skind, dog saaledes, at den tilligemed Dyret lettelig derfra kunde løsnes, uden at blive beskadiget. Den indere Hud var bleeg-gul og inden for denne saae man

II.) Indvoldene og Færmene, da der visede sig

α.) En heel Mængde smaa, bløde, feede eller Sæbe-artede (*), aflange, deels ægdannede og toppede, deels ogsaa sammensatte eller i Enden deelte (**) Legemer, som vare meest overalt hvid-gule, dog undertiden oven paa blaaagtige, og hvilke hang fast overalt ved den indere Side af sidstbemeldte Hud, og det saa tæt, at man neppe kunde see denne Side af Huden for dem, naar man ikke skilte dem fra hinanden (Fig. 5. a, a, a. &c.)

β.) Et Net, som lignede det allerfineste Floer. Derigiennem saaes

γ.) De smaa Færmene, liggende i Kringelbugter (Fig. 5. b. b.), hvilke vare inden til fæstede til Nettet og omringede, tilligemed samme, oven til Halsen (Fig. 6. a. og b.) og hang neden til fast ved uterus (Fig. 6. c.). Disse smale Færmene bleve afkaarne, i det at Nettet blev løst fra, af hvilket den liden Krage om Halsen, som sees Fig. 6. a, b, h, og det Bedhæng (c, c) ved uterus blev siddende tilbage.

δ.) Uterus (Fig. 6. g, g.) med vagina (d.) og dens orificio (e), hvilket sad fast ved Siden af orificio externo (Fig. 3. og 4. a)

Da ingen Færm af mig befandtes at gaar ned fra Struben (eller det Hul, som a, b, h, Fig. 6. omringe) til bemeldte orificium (Fig. 6. e. og Fig. 3. 4. a.);

saar

(*) Corpora sebacea.

(**) Lobata.

saa fandt jeg ikke med god Grund holde dette sidste tillige for anus. Hvorfor jeg ikke andet indseer, end at det andet Hul oven i Enden (orificium superum Fig. 2-4. c.) bliver baade os og anus.

Bilde man gandske nøje følge Hr. von Linné Ord, naar han i hans S. N. ed. XII. tom. I. part. II. S. 1087. n. 287. fastsætter Karakteren paa den Slægt: ASCIDIA; saa kunde man ansee det, af mig beskrevne Dyr, ikke alene for en nye Art, men og for en nye Slægt, efterdi det ikke haver begge sine Abninaer ved Toppen (ad summitatem), saasom han fordrer til den Slægt: ASCIDIA. Men da Slægternes Antal ikke uden Nød bør forøges; saa er det bedre at udvide den, af ham givne, Karakter, ved at lukke de Ord: ad summitatem, ude, da den fuldkommen passer sig paa det, af mig beskrevne, Dyr, uden at besejgte, at Karakteren derved skulde blive for vidtloftig og passe sig paa andre Slægter af MOLLUSCIS. Paa Grund heraf har jeg regnet det til ASCIDIAS LINNÆI, da andre Slægter af MOLLUSCIS ikke her fandt komme i Betragtning.

- 2.) ASCIDIA *octodentata*, oblonga, birostris, lævis, albicans; aperturæ hinc octo-illinc sex-dentatis. (Fig. 7. B. Fig. 8, 9.)

Den fandtes paa en rød Corallin, som er en Art Forandring af CORALLINA *officinalis* LINN. (Fig. 7. A.) og blev optagen af Søen ved Dybaasen i Fosnæs-Præstegjeld i Nummedalen, da jeg i Aaret 1767. paa Hænsen til Norland var nødsaget til at opholde mig sammesteds et par Dage formedelst Modvind. Den var tvende Tommer lang, af Farve hvidagtig og giennemsigtig; af Skikkelse aflang og trindagtig. Øverst havde den tvende aflange, trindagtige, i Enden smalere og fra hinanden staaende tentacula, hvoraf det eene var længere end det andet (Fig. 7. B. a, b.). Begge vare forsynede med et rundt Hul i Enden, som undertiden gabede, da man i Omkredsen af det øverste (a.) kunde tælle 8, og af det nederste (b.) 6 smaa opreiste, bløde og rød-gule Tænder, hvoraf de førstommeldte Fig. 8. forestilles, saasom de visede sig under Forøgelses Glæster. Af begge Abninger blæste det Vandet ud i en Straale, og det saa stærkt, at Støv og andet smaat Rageri, der kunde være kommet i Vandet, hvori Dyret laae, blev med Magt drevet frem henved fire Tommers Længde. I den nederste Ende havde det, ligesom ASCIDIA *intestinalis*, Træbler, ved hvilke det var groet fast til ovenbemeldte Corallin.

Efterat Dyrets udvortes tykke Hud var affaaren, bemærkede man en heel Deel Seener, som gik op efter til dets begge Abninger, og hvis Antal rettede sig efter Antallet af de smaa, i Abningene siddende Tænder (Fig. 9.). Inden for

denne

dette Regem maatte Indvoldene søges; men, da Opstigeelsen ikke kunde see, førend Dyret i lang Tid havde ligget i Brændevin, saa var det umueligt at undersøge og bestemme samme nøye. Men saa meget merkede jeg dog, at dens Indvolde ere gandske forskjellige fra *ASCIDIÆ intestinalis* LINN.

J Henfende til *ASCIDIAS LINNÆI*, ligner den meest *ASCIDIA quadridentata*, lævis, flavescenti-alba; aperturis quadridentatis, som Hr. König har fundet i Nordseen. Denne har og tvende fremstaaende rostra, ligesom min. Men, da Tændernes Antal i Abningene er forskjellig, ey at melde om dens fugelagtige Krop, som min vist nok ikke har, naar den er frisk; saa holder jeg den for en nye Art.

Hos Redi, i hans observationibus de animalibus vivis &c., forekommer vel og en *ASCIDIA* tab. XXI. Fig. 6. under det Navn: mentula marina, som ligner den temmelig, i sær formedelst sine tvende fremstaaende rostra og sin af lange Krop; men Størrelsen er meget ulig, og om Redi hans *ASCIDIA* har Tænder i Abningene, og hvor mange, vides ikke.

3.) *NEREIS ferruginea*, segmentis corporis LXIII: tentaculis duobus majoribus, antice urceolato-capitatis (Fig. 10.)

Denne blev og funden paa forbemeldte *CORALLINA rubens*. Den er rustfarvet, lang, som en Finger, tyk, som en Naal. Den, men bliver dog efterhaanden noget lidet smalere til den ene Ende. Den har for til i den øvere Ende paa hver Side oven for Ræsten tvende knulkeformige (*) Hølehorn, med en siden lysere Knap i Enden (Fig. 10. a, a.) og midt imellem disse, dog noget lidet højere op, sidder en siden fremstaaende Borte, som bliver smalere imod Enden, hvor den er rundet og forsynet med tvende noget lidet fra hinanden staaende korte, gandske mørke-røde og spyledannede Borster (d, d.)

Paa den ud efter vendende Side, ved Roden af enhver af de tvende ommeldte stærke Hølehorn, sidde fire længere Borster, i en Knippe (n. 1, 2, 3, 4.), ellers af samme Farve og Skikkelse, som hine (d, d.).

Deslige smaa Knipper af Borster sidde og i Enden af alle Side-Borsterne (**), hvilke sidste ere meget smaa og 63 i Tallet, ligesom Ringene om Kroppen. I den nederste Ende af Kroppen sidde og tvende lange og fra hinanden gaaende (***) Borster. Langs efter Midten af Ryggen saaes vel en lang

(*) Urceolata.

(**) Tentacula pediformia.

(***) Divergentes.

lang sortagtig Stræg, men denne kom kun af det giennemskinnende Blod. Riæsten visede sig for til i Midten, neden for de tvende store Følchorn, ifkun som en Rynke, og saae man intet Tegn til dens Riæber, førend den blev lagt i Brændevin, da den fremvisede dem (Fig. 10. b). De vare, som sædvanlig, sorte, beenhaarde, med Spidserne mod hinanden krummede og paa den indere Side med Sæve-Tænder forsynede: Af forbemeldte Aarsag kunde disse ikke aftegnes, førend Dyret var dødt; hvoraf man begriber, hvad den cylinderagtige Enabel eller Sæk (c.) vil sige, af hvis Ende de fremkomme.

Alt denne Dem henhører til NEREIDES LINNÆI, seer enhver kyndig lettelig ind. Men iblant samme er der ingen Art i S. N. ed. XII. at finde, hvortil jeg kunde hense den. Hvorfor jeg formæener at have fundkommen Grund til at holde den for en nye og hidindtil ubekendt Art af NEREIS.

4.) DORIS *bodoënsis*, supra tentaculis acuminatis tecta: linea dorsali lævi: ano laterali dextro. (Fig. 11-16.).

LIMAX *papillofus*, supra tectus papillis: linea dorsali lævi S. N. XII. p. 1082. n. 8. F. Sv. 2093. c. descr.

DORIS sive LIMAX *marina*, spinis mollibus hirsuta. *Baster. opusc. subs. I.* 81. t. X. f. 1. A-D.

Dette molluscum blev taget i Havnen ved Bodoen i Nordland levende i stor Mængde, ved min Nærværelse paa Stedet, den 27 Maji 1767, da det saaes liggende paa Stranden i Ebbe-Tiden i en liden Pøl, hvor Grunden bestod af Sand og Leer. Dets Farve er over alt graa og rødspættet. Kroppens Skikkelse er ordentligvis oval (Fig. 11. og 12.) og, naar det beholder denne Skikkelse, er det gemeensligen 2 Tommer langt og 1 Tomme bredt. Men det fandt baade krympe sig sammen og strække sig ud i Længden, og det saa stærkt, at det undertiden bliver omtrent 3 Tommer langt (Fig. 13.). Hovedet er for til ligesom affkaaret (Fig. 13.) og har paa hver Side, nemlig ved Riæsten, et Følchordskab, som er trindagtigt, bredere ved Roden og spids i Enden (Fig. 12. f, f. Fig. 13. d, d.). Disse tvende Redskabe eller tentacula legger Dyret undertiden tilbage og skjuler dem gandske (Fig. 11.) under de derved siddende bløde og spidse Blade (Fig. 11. 12. og Fig. 13. aa.), af hvilket Slags Kroppen over alt bedækkes, naar man undtager Bugen og Midten langs ned efter Ryggen (Fig. 12. d. Fig. 11. og 13. c.). Undertiden trækker det dem og ind meer og mindre, dog ey, saavidt jeg har merket, aldeles. En og anden gang, syn-

derlig,

derlig, i det at man kom Dyret i Brændeviin, har jeg seet, at det har skudt en Snude frem (Fig. 11. b.) og neden for denne tvende smaa Kloder (Fig. 12. c, c.), midt imellem hvilke en gandste liden Sprække bemærkedes, hvor Mundens Abning maa søges (Fig. 12. b.). Igjennem denne kunde man ikke trænge med en Svineborst, hvilket dog ikke kom af Abningens Ringhed, men meget meer af den Modstand, som forarsagedes af tvende der inden for siddende og tæt sammenfluttede Riaber, hvorom siden videre skal handles. Oven paa Halsen eller hvor Hovedet meest indknibes og føyes til Kroppen, sidde og tvende tentacula (Fig. 13. b, b.), hvilke have et lidet Hul i Enden, men for resten ere af samme Bestaaffenhed og Størrelse, som de tvende ved Munden, og ere, ligesom de, jævnlig i Bevægelse, saa længe Dyret lever. Disse trækkes meget ofte saa aldeles ind, at man seer ikke meer af dem, end de yderste Ende-Spidser, som da vise sig oven paa Halsen, som tvende ved Siden af hinanden staaende hvide Prikke (Fig. 11. d, d.). Paa alle Exemplarer af dette Dyr, som jeg har i Brændeviin, fandt saavel disse tentacula, som Mundens, endnu sees, endskjønt korte og sammenkrympede saaledes, som Fig. 14. b, b. c, c. forestiller dem. De tilforn ommeldte og paa Siderne af Kroppen siddende bløde, fladagtige og i Enden spidse Blade maa og nødvendig ansees for et Slags tentacula; thi naar Dyret lever og er i Vand, saa ere de alle i Bevægelse, ligesom Piggerne paa en levende Kraakebold (*). Men de ere dog meget forskiellige fra Dyrrets først-meldte fire Hoved tentaculis eller Horn, ikke allene i Henseende til Skikkelsen, men og Maaden, paa hvilken de ere indsatte i Legemet; thi de sidde ikkun yderst i Huden fast, ligesom Skæl paa en Fisk, og fandt derfor tilhobe lettelig stryges af med Haanden, naar Dyret har været nogen Tid dødt, endskjønt det strax i stærkt Brændeviin er bleven forvaret: Hvorefter dets Krop, i Henseende til de Steder, hvor disse tentacula have siddet, seer allevegne glat ud, ligesom den lange Strimmel midt efter Ryggen, saa at man med blotte Øyne neppe skal see noget Spor efter dem, undtagen nogle korte, hvidagtige og omtrent lige langt fra hinanden staaende Tver-Striber paa begge Sider af Kroppen, hvorom fandt sees nylig anførte Fig. 14, der forestiller Dyret saaledes, som det seer ud, naar bemeldte tentacula ere faldne af.

Neden under er det flat og har en Hinde i steden for Fodder, hvorved det fandt bevæge sig fra et Sted til det andet, samt vende sig om igien, naar det ligger paa Ryggen. Denne Hinde har ikke altid een Skikkelse. Undertiden breedes den flat ud med en udstaaende og nedfaldende bølget Rand paa begge Sider af Kroppen, lignende Fald-Blader (Fig. 12. e, e, e, og 14. d, d, d.). Undertiden legger Dyret hele Fladen paa adskillige Maader i Folder og ofte viser

(*) ECHINUS *esculentus* LINN.

sig den hele Hinde som et udstaaende bolget Fod. Stykke langs efter Midten af Bugen.

Da Dyret var skaaret op, lagde jeg Mærke til følgende indvortes Deele:

I.) Tvende aflange, meget tynde, gulagtige, halv giennemskinnende og tæt til hinanden sluttende Riaber, som lignede saa stærkt en liden Skjall (concha bivalvis) baade i Skikkelse, Farve og Haardhed, at de lettelig derfor i en Hast kunde tages (Fig. 15. a, a. og Fig. 16. a, a.) hvilken sidste Figur viser dem aabnede og skilte fra hinanden.

II.) En gandske kort Strube (Fig. 15. b, b.)

III.) En mørke-rød af smaa Tærninger og ligesom fine Gryn bestaaende og af mange fine Nærer igiennemvævet Lever, som jævnt skjulede alle Indvolde og Tarme (Fig. 15. c, c. &c.). Naar denne Lever blev borttaget, saae man for det

IV.) De øvrige Indvolde (viscera Fig. 16. b.), hvilke dog ikke i stykkeviis kunde bestemmes og nøjagtig stilles fra hinanden, saasom Dyret blev ikke op-skaaret, forend det nogen Tid havde ligget i Brændeviin; da det sielden i saadanne Dyr gaaer an at bemærke Hjerte og andre deslige smaa Ting.

V.) En derunder (n. IV.) liggende og fra Struben lige ned til Enden af Kroppen gaaende Tarm (Fig. 16. c.). Denne er neden til forsynet med nogle Side-Grene og fra den øvere, tykkere Deel, som skjules af Indvoldene (n. IV.) udgaaer til høyre Side af Kroppen en kroget Mast-Tarm (Fig. 16. d.), som i flere Exemplarer var opfyldt med sorte Excrementer, og ved Hielp af dennes Gang bemærkedes først Gatboret (Fig. 15. d.), som ellers visede sig uden paa den høyre Side af Kroppen, som en gandske liden fort Plet.

Af denne Beskrivelse skionner man lettelig, at dette Dyr ligner meest de Slægter LIMAX og DORIS i LINN. syst. nat. edit. XII. Nemlig: i Henseende til sin Fod, hvormed det bevæger sig fra et Sted til andet (Fig. 12. e, e, e. og Fig. 14. d, d, d), saavel som det Hul, det har paa høyre Side (Gatboret) sættes for Fodsels Lemmerne og Excrementerne, og dets fire tentacula for til, er det nærmest beslægtet med LIMAX: Men, i Henseende til Kroppens Skikkelse og de tvende tentacula i Mæken, som den fand trakke ind (Fig. 11. d, d.) har det meest Overeensstemmelse med DORIS, hvortil det derfor og allerede af Hr. Baster er henført og det, saasom mig synes, meesten med lige saa stor Ret, som DORIS verrucosa er bleven henregnet til denne samme Slægt; hvorimod heller ikke Hr. v. Linné er i hans System, thi han siger paa foranførte Sted, at Dyret, maaskee snarere, burde henføres til den Slægt DORIS end LIMAX, hvorved jeg og lader det bero, endskjønt det og i adskillige Stykker er forskielligt fra DORIS. Ellers fand man lettelig hielp paa denne Sag, ved at udvide Hr. v. Linné Karakter paa DORIS imod Enden paa følgende Maade:

Anus

Anus postice vel ad latus.
Tentacula hinc retractilia.

Hos Hr. Baster l. c. finder man eet og andet angaaende dette Dyr, som jeg ikke har havt Lejlighed til at bemærke, saasom: ders Egg-Stof.

Jkke desomindere haaber jeg, at Kiendere af disse Ting neppe vil ansee min Afhandling om samme Dyr for overflødig.

En **INTESTINA** henhøre tvende følgende **ASCARIDES**:

- 1.) *ASCARIS longissima*, qvadripedalis & ultra; lineis qvinque longitudinalibus, flavescens: rostro obtuso: subtus rima infra partem anteriorem (Fig. 17.)

En rar Orm, som vel ey tilforn er seet af mange i Norge, end lige, Udlandere, og for de Lærde hidindtil gandske ubekendt. Jeg har taget den paa den tilforn anførte Corallin. Naar den trækkes ud, er den en Favn lang, men derhos meget smal. Ellers er den et par Alne lang og tyk som en Ravne-Pen. Dog forandrer den ofte selv sin Tykkelse, i det at den trækker sig sammen meer og mindre, et længere og kortere Stykke, hvorover den og hist og her faaer adskillige aflange Knuder paa sig (f. Ex. Fig. 17. d, d. &c.). Den er trind og noget smalere i begge Ender, i sær den, som modsættes Hovedet, hvilken og tilsidst bliver spids. Hovedet er stumpet og kort (a, b.), dog forlænger den det undertiden, ligesom den øvrige Krop. Oven paa er det noget nedtrykt og har en liden lige frem ad til Enden efter Midten gaaende Kloft (c.). For til er det rundet og i Enden heraf sidder Klæften paa tvært, som har dybe Mundviger. Neden under Kroppen, strax neden for Hovedet, er og en dyb, langs og midt efter gaaende Sprække, omtrent af een Tommes Længde, som uden Tvivl bliver en fælles Abning for genitalia og Excrementerne. Farven paa Kroppen er sorte-brun med fem gulagtige Linier langs efter, hvoraf tvende gaaer ned efter Siderne, nemlig: een fra hver Mundvig, den tredje fra Kloftet i Snuden oven paa Hovedet, og een imellem denne og hver af hine. Mundvigene, saavel som Kloftet oven paa Snuden, ere hvide.

Hvad jeg, i Henseende til dens Afspærd, bemærkede, da den var levende, bestaaer i følgende Stykker: Den bevægede sig frem ad ligesom en Regnorm (*), ved at trække sig sammen og skyde sig ud igien; den slog ofte adskillige Bugter og Løkker (f. Ex. e.) paa sit Legeme, og undertiden faldt den sammen i en Klump. Imellem den ovennævnte røde Corallins Grene havde den saaledes forviklet sig,

(*) *LUMBRICUS terrestris*.

at man neppe var i Stand til at løse den derfra, uden at slaae Corallinen i smaa Stykker. Den bevægede stærkt Snuden og løstede den ofte op i Bægeret, i sær, naar den kom med samme oven over Vandet. Af denne Aarsag holder jeg Kløftet oven paa samme for dens Næse-Hul, eller, i Almindelighed at tale, et Fornemmelse Redskab (*). I øvrigt var der ikke ringeste Tegn til noget Følehorn eller tentaculum hverken for paa Hovedet eller paa Siderne af Kroppen, paa hvilke Steder jeg ikke engang saae ligt til en Borte eller noget Haar.

Dens Føde har den uden Tvivl af Corallinen og den Vadske og Grøndske, saavelsom de mange smaa Orme af andet Slag, som derpaa i Mængde findes.

Formedelst Kroppens og Kiæstens Bessæffenhed, samt de meget fine Eversrynker, denne Orm hist og her har, besynderlig paa de ovenmeldte Knuder, henhører den til ASCARIDES LINN. Men den er i mange Maader forskiellig fra de toende Arter af ASCARIS, nemlig: *vermicularis* og *lumbricoides*, som forekomme i Hr. v. Linné S. N. ed. XII. Hr. Professor Aschanius har vel i hans Iconibus rerum naturalium, første Deel. p. 44. og tab. VII. Fig. A. B. C. gjort en nye Art af ASCARIS bekiendt, som han kalder ASCARIS *marina*, *cute coriacea*; *venulis sanguineis transversis*: *intestino simplici albido*. Men blot denne Karakter, han derpaa giver (ey at melde om hans Beskrivelse og Raaber) lærer noksom, at hans ASCARIS er en anden Art.

2. ASCARIS *pelagica*, *pollicaris*; *rostro acuminato*: *subtus rima infra partem anteriorem* (Fig. 18, 19.).

Den blev i samme Aar tagen paa MADREPORA *prolifera*, som mig i Søe-Band blev tilsendt fra Stadsbølgden og ligner overmaade meget den forrige, hvorfra den kun i følgende Stykker er forskiellig: Den er halvanden Tomme lang; og har et tilspidset Hoved, samt meget fine Eversrynker paa hele Kroppen, som dog neppe med blotte Øyne kunde sees, sored den blev lagt i Brændeviin og skrumpedes meer sammen. Den lille Kløft oven paa Snuden, saavelsom de fem lange efter hele Kroppen gaaende gulagtige Linier, savnedes her. Farven er oven paa Ryggen brunagtig, men paa Siderne graa; neden under hvidagtig. Da den blev lagt i Brændeviin, flød den en fin og hvid Earm ud af Kiæsten, som var længere end Kroppen og gik i Kringelbugter (Fig. 18. c.). Flere Earme havde den ikke. I øvrigt har den Kiæsten paa tvært med hvide Mundviger (Fig. 18. 19. a.) og en Slitte neden under (Fig. 19. b.) ligesom den forrige. At den er en nye Art af ASCARIS, er ligeledes klart.

En

(*) Organum sensorium.

Til INSECTA aptera henhører endelig:

MONOCULUS *finmarchicus*, annulis postice quinque; capite obtuso; pedum anteriorum quatuor; posteriorum vero quinque paribus: cauda recta, bifida. (Fig. 20-23.)

Ved Reensholmen, som ligger en god Finmarkisk Mil (der pleyer at udgiøre et par Danske Mile og derover) Sønden for Hammerfæstes Havn i Vestfinmarken vrimlede det alle vegne i Søen af disse gandske smaa Kræk, hvoraf eet Fig. 20. i naturlig Størrelse er aftegnet.

Ved at lade Søe-Bandet rinde i en Boutellie, fangede man en heel Deel af dem, og saaledes var Riibmanden paa Hammerfæst Hr. Buch, ved min seneeste Nærværelse sammesteds i Junii Maaned 1767, saa god at tilsende mig dem levende. Uden for Bandet saae de gandske uformelige ud, men, naar man betragtede dem i deres Element, i sær saa længe de vare levende, kunde man med blotte Øyne see, at de havde en aflang Krop ligesom Ræken (*), forsynet med tvende Folehorn, vel saa lange, som Kroppen, og en gandske liden Hale, og, naar man meget nøye gav Øgt paa, kunde man og merke, at denne var kløvet i Enden; men Fodder saae man neppe Tegn til, saaledes som Fig. 20. forestiller Sagen. Det svømmede meget hastigt, saavel lige frem, som op og ned ad, og det, saasom sædvanligt, paa Bugen, hvorved det skillede sig fra Marstuken (**), som det ellers noget ligner; thi denne svømmer altid paa Ryggen, meest skiev op ad.

Jeg betragtede det derefter igiennem et lidet Øyeglas (***), men derved opdagede jeg intet meer end tilførn, naar jeg undtager tvende par af Fremfodderne og at man tydeligere saae Kløftet i Hælen, saaledes, som det Fig. 21. er aftegnet.

Men, ved Hielp af Cufs Forøgelses-Glas, bemærkede jeg, at det havde fire par Fremfodder og fem par Bagfodder. Disse vare længere end Fremfodderne, bestaaende af tre til fire store Led. Alle Fodder vare, i Henseende til det nederste Led, forsynede med Haar, ligesom og Folehornene, paa hvilke Haarene stode for det meeste frem ad (Fig. 22.). Naar det svømmede, vendte de forreste Fodder ud til Siderne, og de bageste bag ud; derfor kunde man ikke see de sidste, naar det laae paa Bugen (Fig. 22.) Paa Kroppens Bagdeel saaes fem Ringe, een for hvert par af Bagfodderne (Fig. 22, men fornemmelig Fig. 23.).

Folehorn.

(*) CANCER *Squilla*.

(**) CANCER *Pulex*.

(***) Lens.

Gulehornene bestode af mangfoldige Leeder, men disse vare saa smaa, at de ikke kunde tælles. Enhver Deel af den fløstede Hale var dagnet som en Fiske-Finne, og bestod af Straaler, som vare foreenede ved Hinder. Snuden var stumpet og hverken oven til savdannet, ikke heller neden under Tandet. Ikke ringeste Tegn saaes til Øjne eller Næse, i hvor noye man end, ved Hielp af Forøgelses-Glasset, saae derefter. Kroppen var meget giennemsigtig, skinnende, glat, rødagtig og forsynet med en Skorpe, saasom Rakernes og Marfluernes, men meget tyndere end deres.

Dette lille Kræk har jeg henført til MONOCULOS LINN., da det har meest Overeensstemmelse med denne Slægt, i sær MONOCULO *quadricorni* LINN. saaledes, som denne i naturlig Størrelse i de Stokholmske Handlinger for Aaret 1747. og Maanederne Julius-Sept. tab. VI. Fig. 2. er aftegnet; endsskiont jeg, saasom allerede meldt er, ingen Øjne derpaa har kunnet bemærke. Men da jeg heller ingen Mund fandt, som det dog ufeilbartigenhaver, saa bliver man saa meget mindre berettiget, til at nægte Ønnenes Tilværelse, fordi de end ikke under Forøgelses-Glas bleve seede. Med Krabbe-Slægten, i sær de Arter: Squilla, Pulex og Locusta, har det og nogen Liighed. Men da det har ingen Krabbe-Kløer (chelas) ikke heller palpos cheliferos, saasom Krabberne have, saa fandt det ikke did henføres.

